

МИМЕТИЧНОТО ЖЕЛАНИЕ И ПРОЦЕСЪТ
НА КРИСТАЛИЗАЦИЯ В ПИСМОТО
НА МАДАМ ДЪО РЕНАЛ („L'HOMME DÉSIRE TOUJOURS
SELON LE DÉSIRE DE L'AUTRE", RENÉ GIRARD)

Кристина Георгиева
Софийски университет „Св. Климент Охридски”

MIMETIC DESIRE AND THE PROCESS
OF CRYSTALLIZATION IN THE LETTER
OF MADAME DE RENAL

Kristina Georgieva
Sofia University “St. Kliment Ohridski”

René Girard offers his own interpretation of love in fiction, building on familiar mimetic theories but adding his own element. Love becomes an object of study because the romantic myth of two lovers is decrystallized. A mimetic triangle is formed, which is composed of a love object, a subject and a mediator. The subject is the actor who is subject to external or internal influences. These influences arise from the clash between the subject, the mediator and the desire to emulate the mediator in order to reach the object of love. The mediator's role is specific because it generates and reinforces the subject's desire for the object. Desire is mediated. At the heart of the novel, Stendhal posits another idea of his, namely that of the process of crystallization, which consists in attributing perfections to the object of desire. Thus, there is an interweaving of the two theories and the entry of mimetic desire into the field of crystallization. A conflict arises between the two female characters who struggle for Julien Sorel's heart, subject not so much to jealousy as to mimetic rivalry.

Keywords: mimesis, the mimetic desire, the process of crystallization, mimetic triangle, Stendhal, The red and the black, subject, object, mediator, internal mediator, external mediator, mimetic rivalry

Миметичното е обект на изследване още от епохата на Античността. В настоящия текст акцент ще бъде поставен върху едно писмо, което може да разкрие повече от това, което не е лесно за улавяне при пръв прочит. Френският литературен теоретик Р. Жирар предлага своя интерпретация на любовните взаимоотношения в художествените произведения, като стъпва върху миметичните теории, но добавя и свой елемент. Любовта става обект на изследване, защото се декристализира романтичният мит за двама влюбени. Винаги във връзка, в която е изразен любовен трепет, присъства и трети елемент, който

разклаща основите на вече изграденото от партньорите доверие и разбирателство. Любовта е разнолика и протича поетапно. Героите на Стендал не са психологично плоски, напротив, в тях може да се вникне и да се открият дълбинни пластове и основания за извършените действия, които на пръв поглед изглеждат белязани от романтизма заради импулсивността си, но всъщност носят скрит смисъл. Женските персонажи предизвикват интерес от гледна точка на начина си на мислене. Какво поражда конфликта между двата женски образа – ревност или *миметично съперничество*? Отговорът на този въпрос може да се даде чрез разглеждане на двете теории – от една страна, тази на Р. Жирар за миметичното желание, а от друга страна – авторовото обяснение за любовта и процеса на кристализация в нея. Общата им пресечна точка се явява третата страна на любовния триъгълник – миметичното желание.

Отправната точка, която ще бъде водеща в този прочит, е главата „Буря“. Разразилата се буря в романовото действие е резултат на писмото, получено от мадам дьо Ренал. То променя хода на действията, защото разкрива пазената тайна от миналото. Писмото е като светкавицата, която предупреждава за настъпването на предстоящата буря.

Р. Жирар е добър познавач на миметичните теории. Той обаче прибавя още един аспект на мимесиса, подвластен на желанието. То е миметично по природа и чрез него ще се обясни една от основните теми – темата за любовта, но и не само тя. Желанието не е задължително да бъде водено единствено от любовни влечения, то може да е и средство за социално надмощие. Жирар представя своята теория с помощта на геометричната фигура триъгълник. Трите елемента са субект, обект на желанието и медиатор, или посредник. Субектът е действащото лице, което е подвластно на външни или вътрешни влияния. Тези влияния се пораждат от сблъсъка между субекта, медиатора и желанието да се подражава на посредника, за да се достигне до обекта на желанието.

Р. Жирар прилага теорията си и в други произведения от световния канон – „Дон Кихот“, „Мадам Бовари“, „Престъпление и наказание“ и др. Важно е да се отбележи, че миметичният триъгълник не е един във всяко произведение, а прелива в множество, което може да варира спрямо желанието на различните субекти. Структурата не се променя. Винаги съществуват субект, обект на желанието и медиатор, като всеки персонаж може да влезе във всяка от трите роли. Ключова особеност е, че въпреки различните желания в отделните миметични триъгълници, същността на миметичното желание не се изменя. То е

обединяващият елемент, който се проявява чрез различни свои проекции. Желанието е спойката и третата липсваща страна, без която не би могъл да се образува миметичният триъгълник.

Специфична е ролята на посредника, защото той поражда и засилва желанието на субекта към обекта. Както твърди Р. Жирар, в някои литературни произведения желанието на героите е по-просто и не се появява този трети елемент. Там желанието е спонтанно и връзката между субекта и обекта се онагледява посредством права линия. Но в други желанието се явява връхна точка, която отключва подражанието. По този начин субектът в съответния миметичен триъгълник започва да *желае желаното от друг* (от медиатора). Това засилва неговото желание, което преди това не се е проявявало, защото не е съществувала заплаха или пречка, която да подтикне субекта към достигането до обекта на неговото желание (Girard/Жирар 1961). Тоест субектът не може да се свърже с обекта на желание, без да е опосредена връзката им от медиатора.

Общата точка на Стендаловия роман с Флобер и Сервантес е медиаторът, който е въображаем (*външен*), той не присъства в реалното време на действията. Той е само проекция на въображението. Жулиен подражава на Наполеон, Матилда – на член от семейството си – прачичо и Бонифас дьо Ла Мол – „обожаваният любовник на кралица Маргарита Наварска“ (C/S 1981: 267). И двамата се опитват да достигнат до своите медиатори чрез имитация, но опитите им не са увенчани с успех. В „Червено и черно“ се наблюдава и друг вид медиатор, който е така нареченият от Жирар *вътрешен медиатор*. При него желанието не е спонтанно, а бива породено чрез посредник, който е част от хронотопа на романа. Съществена разлика с другите две художествени произведения е, че при тях медиаторите не могат да отнемат желаните обекти, те играят ролята на модел, който да бъде имитиран. От друга страна, при голяма част от миметичните триъгълници в Стендаловия роман медиаторът е едновременно и модел на подражание, но и реален конкурент.

Пример за миметичен триъгълник, който изобразява желанието на Жулиен да се издигне в социалната йерархия, е господин дьо Ренал (кмет на Верьер), Жулиен Сорел (абат и син на дърводелец) и Валено (директор на приюта за бедни). Субектът е господин дьо Ренал, който иска да наеме Жулиен за възпитател на децата си. Този акт се възприема като социално надмощие, защото по този начин неговото семейство ще е единственото, което притежава домашен възпитател и това ще го издигне в обществената йерархия. Зад образа на субекта може

да застане не само кметът, но и неговата жена мадам дьо Ренал. Тя е тази, която подтиква мъжа си към действие и поставя Валено в ролята на посредник, без той да е извършил нищо в действителност. Образът на субекта се раздвоява и жената на кмета влиза в ролята на съ-субект. Жулиен Сорел е обект на желанието и в тази ситуация той не е активно действащо лице. Сблъсъкът се осъществява между субекта и медиатора, чиято конкуренция в случая е проекция на мисълта на субекта. Този медиатор е външен като разгледаните при Сервантес и Флобер. Видът на медиатора зависи от предприетите от него действия.

В следващия триъгълник субект е Жулиен, а двамата участници са господин и госпожа дьо Ренал. Медиаторът тук е кметът на Вериер, доколкото той отключва желанието у Жулиен. Той се явява прекият конкурент за сърцето на мадам дьо Ренал. Има и скрит елемент – външният медиатор на Жулиен, който го тласка към извършването на действията – Наполеон. Триъгълникът се прегрупира – на мястото на изпадналия елемент – г-н дьо Ренал, застава Наполеон. Променя се не само структурата, защото се удвоява медиаторската позиция, но се поставя и въпросът какво всъщност иска Жулиен. Дали любовта на господарката на дома, или неговата цел е издигане в социума чрез използване на по-заможни личности.

Главният миметичен триъгълник представя сложната връзка между трима от централните персонажи – Матилда дьо Ла Мол, Жулиен Сорел и мадам дьо Ренал. Той разбива романтичния мит за двама влюбени и изобразява пресечната точка на Жираровата теория и авторовата – сблъсък между миметичното желание и процеса на кристализация. В *За Любовта* Стендал разграничава четири вида любов – *любов-страст*, *любов-влечение*, *физическа любов* и *любов-суета*. Описва начина, по който се заражда тя, използвайки химична метафора – *кристализацията*¹. „Това, което аз наричам кристализация, е онзи умствено-душевен процес, който извлича от всичко, до което се докосне, откритието, че обектът на любовта обладава нови съвършенства” (Стендал/Stendal 1965: 12). Протичането на *първа кристализация* се изразява в създаването на идиличен образ. След всяко щастие идва момент на *пораждане на съмнение*. Съмнението предизвиква ревността. Това може да е край на връзката, а за да се

¹ Това е химичен процес, при който вещество от течно или газообразно състояние преминава в твърдо под въздействието на различното групиране на атомите на изходните вещества.

осигури продължителността ѝ, трябва да протече и *втора кристализация*, в която всичко е сякаш на „живот и смърт“. Влюбеният изпитва съмнение и се лута между „обича ме – не ме обича“, защото се нуждае от доказателство за любовта. В този момент се появява и пречката, или медиаторът, играещ тази роля. Това е пресечната точка между двете разглеждани теории. Миметичното желание навлиза в полето на кристализацията.

Взаимоотношенията на Жулиен с двете героини се различават по вид и се противопоставят двете основни понятия – страст и суета. Докато връзката му с мадам дьо Ренал се определя като *любов-страст*, то тази с Матилда е подвластна на суетата. Поставя се въпросът кой е медиаторът в техния триъгълник. Погледнат от различни ъгли, триъгълникът може да бъде интерпретиран по различни начини. Обектът на любовта е ясният елемент – мъжкият персонаж – Жулиен. Но кой е посредникът?

От една страна, това е Матилда, чието сърце бива завладяно чрез хитрост от Жулиен. Тя първоначално изпитва неприязън към него заради социалното му положение, но след това се влюбва, защото той не е скучен като посредствените кандидат-женихи. Ревността е другият печеливш ход от страна на Жулиен. Очертава се друг триъгълник между Матилда, Жулиен и маршалката дьо Фервак. В него маршалката играе ролята на посредник, който събужда ревността у Матилда. Това отключва подражателността и стреми да получиш *желаното от друг*, което отново доказва, че желанието не е оригинално, а опосредено. Тяхната любов не е любов в истинския смисъл на думата. Страстта бива заменена от нейна миметична проекция.

От друга страна, медиатор е мадам дьо Ренал. Тяхната връзка с Жулиен е подвластна много повече на страстта. Пред мадам дьо Ренал се изпречва нов обект на любовта, който се отличава със завидни качества, а тя се намира в ситуация между недоверието и любовта. Протича процесът на кристализация, който е значително по-бавен, защото всяко действие бива обмисляно, но за сметка на това е много по-силна от кристализацията, която изпитва едно младо момиче. С. Хаджикосев предлага и друг тип интерпретация, а именно, че *кристализацията* у нея е породена от неосъзнат майчински инстинкт (Хаджикосев/Hadzhikosev 2009: 102).

Основополагаща разлика между двата женски персонажа е ролята, която изпълняват спрямо мъжа. Докато Матилда би му станала съпруга, то мадам дьо Ренал е негова любовница. Следователно и отношението към всяка от тях е различно. В разглеждания случай об-

ратно на очакванията връзката между любовниците прераства в любов заради разгорялата се страст помежду им. Взаимоотношенията им се заздравяват, но навлизането на трети елемент нарушава хармонията. Така погледнато, пречката-медиатор се явява госпожица Матилда, а застрашеният субект – мадам дьо Ренал. Заплахата от изместване, която усеща мадам дьо Ренал, я кара да се откъсне от обекта на любовта и е готова да го атакува. Тя напада „бившия си любовник“, а „оръжието“, което използва, е писмото. През интерпретацията на писмото може да се види един нов аспект на романа, а именно фигурата на изповядващия се герой.

Каква е причината обаче Жулиен да избере точно тези две героини за обект на любовта си? Както Фройд обяснява, изборът на мъжа за обект на любовта е жена, която не е свободна, тоест към нея има интерес от страна на трети човек и той предявява правото си на собственост към този обект. Това е основание да се образува миметичен триъгълник. Друг вид избор е подвластен на привързаността на мъжа към майката, тогава мъжът харесва по-възрастни жени (Фройд/Freud 1995a: 128, 131).

Миметичният триъгълник в един момент винаги се разпада. От него изпада един от елементите и това разрушава структурата и функционалността му. Изпадането не се осъществява само теоретично, но и наяве. След прочитането на писмото Жулиен се поддава на импулса и стреля по жената, която истински обича, защото тя осуетява амбициите му. Мадам дьо Ренал е на път да отпадне от троичната структура, но вместо това триъгълникът се пропуква от страната на мъжа, който е арестуван за преднамерено убийство. Жулиен Сорел е осъден и умира в края на романа, защото е персонаж, чийто характер и поведение са пропити от историческата епоха на Реставрацията и всичките ѝ политически и социални условности. Той никога не успява да се впише в обществото и това ясно проличава при процеса, който е воден срещу него.

Стендал е познал, че романът му ще предизвика интерес векове след написването си. Той умело използва откритията си от по-ранни произведения и ги включва в романа. Идеята за кристализацията и видовете любов е ясно изразена във взаимовръзката на главните персонажи, а новият прочит от Р. Жирар допълва и доразвива тълкуването. Миметичното желание е продължение на *кристализацията*.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Ауербах/Auerbach 2017:** Ауербах, Е. *Мимезис*. София: Изток-Запад, 2017. [Auerbach, E. *Mimesis*. Sofia: Iztok-Zapad, 2017.]
- Спасова/Spasova 2021:** Спасова, К. *Модерният мимесис: саморефлексията в литературата*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2021. [Spasova, K. *Moderniyat mimesis: samorefleksiyata v literaturata*. Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski”, 2021.]
- Стендал/Stendal 1981:** Стендал. *За любовта*, прев. Русчо Тихов. София: Издателство на отечествения фронт, 1981. [Stendal. *Za lyubovta*. Sofia: Izdatelstvo na otechestveniya front, 1981.]
- Фройд/Freud 1995а:** Фройд, З. За един особен тип избор на обект при мъжа // *Психология на любовния живот, Анатомия на чувствата*. София: Евразия, 1995. [Freud, Z. *Za edin osoben tip izbor na obekt pri mazha // Psihologiya na lyubovniya zivot, Anatomiya na chuvstvata*. Sofia: Evraziya, 1995.]
- Фройд/ Freud 1995б:** Фройд, З. За някои невротични механизми при ревността, параноята и хомосексуалността // *Феноменология на чувствата, Анатомия на чувствата*. София: Евразия, 1995. [Freud, Z. *Za nyakoi nevrotichni mehanizmi pri revnostta, paranoyata i homoseksualnostta // Fenomenologiya na chuvstvata, Anatomiya na chuvstvata*. Sofia: Evraziya, 1995.]
- Хаджикосев/Hadzhikosev 2009:** Хаджикосев, С. *Западноевропейска литература. Големите френски реалисти от XIX век (част V)*. София: Сиела, 2009, (76 – 129). [Hadzhikosev, S. *Zapadnoevropeiska literatura. Golemite frenski realisti ot XIX vek (chast V)*. Sofia: Siela, 2009.]
- Girard/ Жирап 1961:** Girard, R. “Le désire «triangulaire»”, „Le rouge et le noir”, *Mensonge romantique et vérité romanesque*, Bernard Grasset. Paris: Éditions Grasset et Fasquelle, 1961.

ИЗТОЧНИЦИ

- С/S 1981:** Стендал. *Червено и черно. Хроника на 1830*. София: Народна култура, 1981. [Stendal. *Cherveno i cherno. Hronika na 1830*. Sofia: Narodna kultura, 1981.]